

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحلیل برنامه ریزی توسعه فیزیکی

با رویکرد اکوتوریسم

(با تأیید و بررسی روند توسعه شورای ایل اردبیل)

تألیف:

مهندس مرتضی بخشی

◀ نام کتاب	: تحلیل برنامه ریزی توسعه فیزیکی با رویکرد اکوتوریسم (با تأکید بر روند توسعه شورابیل اردبیل)
◀ تألیف	: مرتضی بخشی
◀ ناشر	: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی یاوریان
◀ چاپ و صحافی	: منصور
◀ صفحه آرا	: داور جعفرزاده
◀ نوبت چاپ	: اول ۹۷
◀ قطع	: وزیری
◀ تیراژ	: ۱۱۰۰
◀ قیمت	: ۲۰۰۰۰۰ ریال
◀ شاب	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۴-۷۳-۱

سرشناسی	: بخشی، مرتضی، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: تحلیل برنامه ریزی توسعه فیزیکی با رویکرد اکوتوریسم (با تأکید و بررسی روند توسعه شورابیل اردبیل)/تألیف مرتضی بخشی.
موضوعات نام نشر	: اردبیل : یاوریان ، ۱۳۹۷.
مشخصات اهاری	: ۱۶۶ ص.: مصور، جدول.
شابک	: ۲۰۰۰۰۰ ریال: 978-600-8834-73-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۳.
موضوع	: گردشگری زیست محیطی -- ایران -- دریاچه شورابیل
موضوع	: Ecotourism -- Iran -- Shorabil Lake
موضوع	: شهرها و شهرستانها -- ایران -- توسعه -- نمونه پژوهی
موضوع	: Cities and towns -- Iran -- Growth -- Case studies
موضوع	: گردشگری -- ایران -- اردبیل (استان) -- مدیریت
موضوع	: (Tourism -- Management -- Iran -- Ardabil (Province)
موضوع	: دریاچه شورابیل
موضوع	: Shorabil Lake (Iran)
رده بندی کنگره	: ۳۹۷ / ۱۵۵G
رده بندی دیویی	: ۳۹۱ / ۹۵۵/۲۳۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۸۹۰۳۸

انتشارات یاوریان

کلیه حقوق قانونی و مادی و معنوی برای مؤلف و ناشر محفوظ است هیچ شخص فیزیکی یا حقوقی حق تکثیر تمام یا قسمتی از این مجموعه را ندارد
در صورت مشاهده تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

مراکز پخش تهران:

خیابان انقلاب، مقابل دانشگاه تهران، فخر رازی، نیک پور ساختمان ۱۴

www.yavarian-pub.com

۰۲۱-۶۶۴۹۱۴۸۰

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	ز
فصل اول: تعاریف و مفاهیم شهر	
۱-۱. مقدمه	۱
۲-۱. تعاریف و مفاهیم شهر	۲
۳-۱. تاریخچه پیدایش شهر	۶
۴-۱. محدوده شهر	۸
۵-۱. حریم شهر	۹
۶-۱. مفهوم شهرنشینی	۹
۷-۱. شهرنشینی و توسعه	۱۰
فصل دوم: توسعه فیزیکی شهر	
۱-۲. مقدمه	۱۳
۲-۲. مدیریت و توسعه شهری	۱۴
۱-۲-۲. توسعه شهری	۱۵
۲-۲-۲. مراحل توسعه شهری	۱۵
۳-۲-۲. انواع توسعه شهر	۱۶
۱-۲-۲-۲. توسعه کالبدی برنامه ریزی شده (اصولی)	۱۶
۲-۳-۲-۲. توسعه کالبدی غیر برنامه ریزی شده (غیر اصولی)	۱۶
۳-۲-۲-۲. توسعه تکمیلی، توسعه کالبدی به مفهوم تکامل شهر و پرشدن اراضی بایر شهری	۱۷
۴-۳-۲-۲. توسعه کالبدی غیرقانونی (حاشیه نشینی)	۱۷
۳-۲. نظریات مرتبط با چگونگی رشد شهر ها	۱۷

۱۸.....	۱-۳-۲. اشکال رشد شهری.....
۲۰.....	۴-۲. توسعه فیزیکی و عوامل مؤثر بر این توسعه.....
۲۴.....	۵-۲. ضوابط و معیارهای توسعه فیزیکی شهرها.....
۲۵.....	۶-۲. مشکلات مربوط به توسعه فیزیکی شهر.....

فصل سوم: گردشگری

۲۹.....	۱-۳. مقدمه.....
۳۰.....	۲-۳. تعاریف مرتبط با موضوع گردشگری و اکوتوریسم.....
۳۰.....	۱-۲-۳. اکوتوریسم.....
۳۲.....	۲-۲-۳. گردشگری.....
۳۳.....	۳-۲-۳. گردش.....
۳۵.....	۴-۲-۳. صنعت گردشگری.....
۳۵.....	۵-۲-۳. گردشگری پایدار.....
۳۶.....	۳-۳. عناصر و اجزای تشکیل دهنده گردشگری.....
۳۹.....	۴-۳. انواع جاذبه های گردشگری.....
۳۹.....	۱-۴-۳. جاذبه های طبیعی (که بر مبنای محیط طبیعی شکل گرفته اند).....
۴۰.....	۲-۴-۳. پوشش گیاهی و حیات جانوری.....
۴۱.....	۳-۴-۳. جاذبه های فرهنگی (که بر مبنای فعالیت های انسانی شکل گرفته اند).....
۴۲.....	۴-۴-۳. جاذبه های ویژه (که به طور مصنوعی ساخته و ایجاد شده اند).....
۴۳.....	۵-۳. اهمیت و عملکرد جاذبه های گردشگری.....
۴۶.....	۶-۳. آثار توسعه گردشگری.....
۴۶.....	۱-۶-۳. آثار اقتصادی گردشگری.....
۴۸.....	۲-۶-۳. آثار فرهنگی و اجتماعی گردشگری.....
۵۰.....	۳-۶-۳. آثار زیست محیطی گردشگری.....
۵۲.....	۷-۶-۳. آثار زیر ساختمانی گردشگری.....
۵۲.....	۷-۳. گردشگری پایدار.....
۵۲.....	۲-۷-۳. دیدگاه های توسعه گردشگری.....
۵۲.....	۳-۷-۳. توسعه گردشگری پایدار.....
۵۴.....	۴-۷-۳. عوامل مؤثر در توسعه گردشگری.....
۵۵.....	۵-۷-۳. شاخص های گردشگری پایدار.....

۵۶	۸-۳. برنامه ریزی راهبردی.....
۵۶	۱-۸-۳. برنامه ریزی.....
۵۶	۲-۸-۳. انواع برنامه ریزی.....
۵۷	۳-۸-۳. برنامه ریزی راهبردی.....
۵۷	۴-۸-۳. برنامه ریزی گردشگری.....
۵۸	۵-۸-۳. سطوح برنامه ریزی گردشگری.....
۶۰	۶-۸-۳. اهداف برنامه ریزی منطقه ای گردشگری.....
۶۳	۹-۳. فرآیند برنامه ریزی استراتژیک منطقه ای گردشگری.....
۶۴	۱۰-۳. تعاریف و اهمیت مرتبط با پارک.....
۶۴	۱-۱۰-۳. پارک های شهری.....
۶۴	۲-۱۰-۳. پارک « قراقرم » رفتاری.....

فصل چهارم: بررسی تجارب ایران و جهان

۶۹	۱-۴. برنامه های توسعه گردشگری در جهان.....
۷۰	۲-۴. برنامه های در مقیاس کلان.....
۷۰	۱-۲-۴. توسعه گردشگری در فیلیپین.....
۷۱	۲-۲-۴. برنامه ساختاری گردشگری و تفریح در هند.....
۷۲	۳-۴. طرح های گردشگری در شهرهای جهان.....
۷۲	۱-۳-۴. گودلینبرگ، آلمان.....
۷۶	۲-۳-۴. آنتالیا، ترکیه.....
۷۹	۳-۳-۴. منطقه جنوب شرقی استرالیا.....
۷۹	۴-۴. برنامه های توسعه گردشگری در ایران.....
۸۳	۵-۴. نتایج حاصل از بررسی تجارب ایران و جهان.....

فصل پنجم: اکوتوریسم شورابیل

۸۷	۱-۵. مقدمه.....
۸۸	۲-۵. مطالعات پایه.....
۸۸	۱-۲-۵. مطالعات میدانی و بررسی عوارض طبیعی.....
	۳-۵. شناسایی و بررسی وضعیت دریاچه از نظر وسعت نفوذ و اثرات متقابل محیطی دید و منظر.....
۸۹	

۸۹.....	۵-۳-۱. شناسایی و بررسی موقعیت و وضعیت دریاچه شورابیل
۹۰.....	۵-۳-۲. آنالیز وضعیت دید و منظر
۹۵.....	۵-۴. شناسایی کاربریهای مناسب
۹۸.....	۵-۵. مطالعات منابع آب و انرژی
۹۹.....	۵-۶. مطالعات ترافیکی و دسترسی های موجود به منطقه طرح
۹۹.....	۵-۶-۱. بررسی انواع دسترسی های موجود و طبقه بندی آنها و بررسی عملکرد هر یک از محورها
۱۰۰.....	۵-۶-۲. ارزیابی تحلیل ترافیکی و در صورت نیاز ارائه راهکارهایی در زمینه بهبود شرایط کنونی
۱۰۰.....	۵-۷. مالکیت
۱۰۰.....	۵-۷-۱. بررسی مالکات اراضی طرح
۱۰۰.....	۵-۸. بررسی مالکیت اراضی همجوار (همسایگان طرح)
۱۰۱.....	۵-۹. پتانسیل بابی و بررسی امکان توسعه طرح با توجه به امکان توسعه مالکیت
۱۰۱.....	۵-۱۰. مبلمان شهری
۱۰۱.....	۵-۱۰-۱. بررسی وضع موجود و تعیین مبلمان شهری طرح
۱۰۲.....	۵-۱۰-۲. بررسی وضع موجود
۱۰۲.....	۵-۱۰-۳. پیش بینی فضاهای نیازمند مبلمان
۱۰۳.....	۵-۱۱. مطالعات شهرسازی
۱۰۳.....	۵-۱۱-۱. بررسی طرح های بالادست
۱۰۳.....	۵-۱۱-۲. مطالعات طرح تفصیلی
۱۰۴.....	۵-۱۱-۳. منطقه بندی
۱۰۵.....	۵-۱۱-۴. ضوابط همجواری در مناطق عملکردی شهر
۱۰۹.....	۵-۱۱-۶. ضوابط و مقررات شهرسازی
۱۱۰.....	۵-۱۱-۷. ضوابط احداث بنا
۱۱۱.....	۵-۱۱-۸. ضوابط و مقررات کاربری های (حوزه های فعالیتی) عمومی
۱۱۷.....	۵-۱۲. ماتریس Sowt دریاچه شورابیل
۱۱۷.....	۵-۱۲-۱. نقاط قوت دریاچه شورابیل
۱۱۸.....	۵-۱۲-۲. نقاط ضعف دریاچه شورابیل
۱۱۹.....	۵-۱۲-۳. نقاط فرصت دریاچه شورابیل
۱۲۰.....	۵-۱۲-۴. نقاط تهدید دریاچه شورابیل

۱۳-۵. ضوابط و استانداردهای پیشنهادی جهت ارتقاء کیفی و کمی کیفیت محیط گردشگری	
دریاچه شورابیل	۱۲۳
۱-۱۳-۵. ضوابط و استانداردهای مربوط به تأسیسات و مبلمان شهری مجموعه	۱۲۳
۱۴-۵. بررسی غرفه‌ها، کیوسک‌ها و سایر المان‌های موجود و ارائه پیشنهاد در زمینه افزایش	
مطلوبیت آنها	۱۳۹
۱۵-۵. پیشنهادات	۱۴۳
۱۶-۵. جمع بندی	۱۴۴
فهرست منابع و مآخذ:	۱۴۷

www.ketab.ir

پیشگفتار

یکی از راهبردهایی که اخیراً در اغلب کشور های جهان مورد توجه قرار گرفته، توسعه و گسترش تورسم در راجه دارای پتانسیل های لازم برای گسترش گردشگری می باشد. توسعه صنعت گردشگری به ویژه برای کشور های در حال توسعه که با معضلاتی همچون بیکاری بالا، منابع کمیاب ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند از اهمیت فراوانی برخوردار است به طوری که امروزه توسعه و ارتقای گردشگری به طور رسمی به خصوص در کشورهای در حال توسعه پذیرفته شده و دستور کار دولت ها قرار گرفته است با وجود اهمیت بی بدیل صنعت گردشگری در توسعه و شکوفایی اقتصادی، سیاست گذاری مناسبی در خصوص ارتقاء آن در کشورمان صورت نگرفته است. از این رو باید توسعه گردشگری به عنوان یک استراتژی از جنبه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیک و نهادی مورد بررسی قرار گیرد.

شناسایی هرچه بهتر توانمندیها و قابلیت های نقاط مستعد، برنامه ریزی دقیق جهت امکان سنجی این مناطق به لحاظ توان جذب گردشگری میتواند یکی از راهکارهای گسترش صنعت باشد. تحلیل و ارزیابی قابلیت های مزبور به گونه ای علمی، ضرورت دنیای امروز است و در این راستا نیاز وافرانی به برنامه ریزی بنیادی به منظور توسعه و مدیریت و صنعت گردشگری احساس می شود. بر همین اساس، توسعه گردشگری دریاچه شورابیل از یک طرف با فراهم ساختن فرصت های جدید اشتغال برای مردم منطقه، وسیله ای است که به منطقه حیاتی دوباره می دهد و موجب توسعه منطقه می شود، از طرف دیگر توسعه صنعت گردشگری در دریاچه شورابیل بدون داشتن برنامه ریزی صحیح سبب آسیب های جبران ناپذیری خواهد شد. در این کتاب با در

نظر گرفتن موارد فوق و درک این مطالب که شناخت پتانسیل ها و محدودیت های توریستی دریاچه شواربیل می تواند تاثیر سازنده ای در برنامه ریزی مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه و رفع مشکلات و مسائل آن داشته باشد.

هیچ کانون جمعیتی بطور مستقل وجود ندارد و تمام تغییرات داخلی جوامع انسانی از تعلق به مجموعه هایی که به اصطلاح، فضای جغرافیایی، سیستم یا شبکه به آنها اطلاق میشود ناشی میشوند. (محمد زاده، ۱۳۹۴، ۱۵) شهر واحدی است که به لحاظ نقش و نمای ظاهری در فضای جغرافیایی دارای هویت بوده و محل وقوع آنها در فضا کاملاً محدود است. از این رو به عنوان یک ساخت اکولوژیکی محسوب می شود که حرکت و هدایت آن توسط یک نظام اداره می گردد. در این میان وظیفه جغرافیدان بررسی و تحلیل ساختار اکولوژیکی شهر به شکل مجموعه ای از اجزاء و عناصری است که در نظام شبکه در کنار یکدیگر و بصورت سازمان بندی اشکال و جمعیتها با هم روابط متقابل دارند، پس مجموعه شهری در جریان تکامل و توسعه تاریخی خود با توجه به بستر مکانی، زمانی، بنحویز از سیستمی نمود پیدا می کند که در آن روابط خود را به وضوح نشان می دهند. (بولایی شماره ۳۳، ۱۰۲)

تراکم بیش از اندازه جمعیت، تمرکز فعالیت های و فراوانی ساخت و سازها، رشد و گسترش فیزیکی کانونهای شهری و تخریب اکوسیستم های طبیعی را در پی داشته است. هر چند توسعه شهری در کشورهای صنعتی در قرن گذشته به آرامی صورت گرفته است اما در کشورهای در حال توسعه بعد از جنگ جهانی دوم صورت گرفته است و شهرهای جهان سوم با شتاب و سرعت بیشتری شاهد افزایش جمعیت های توسعه می یابند. (شکویی، ۱۳۸۷، ۱۷۶) به دنبال رشد فیزیکی شتابان مجتمع های زیستی، بخش وسیعی از مرغوبترین، مناسبترین و بالطبع با ارزش ترین اراضی بلافاصل شهرها که از دیر باز شرایط زیست محیطی لازم و کافی برای تجمع انسانها در آنها وجود داشته در معرض نابودی قرار می گیرد. (محمدی، ۱۳۹۱، ۲۲۲) برای تحلیل هر چه بهتر شهر بعنوان یک واحد اکولوژیک می توان آن را در چهارچوب یک سیستم داده- ستانده بررسی کرده بدین صورت که شهر برای پاسخگویی به نیازهای متنوع شهروندان خود ناگزیر به استفاده از داده هایی در حجم زیاد بوده مهمترین آن انرژی، غذا و آب می باشد. نتیجه استفاده از این داده ها، با توجه به جمعیت فزاینده

شهر نشین، ایجاد و ستانده-هایی در قالب اثرات زیست محیطی از نوع تغییرات آب و هوایی، آلودگی آب- تغییر در سیستم هیدرولوژی آلودگی صوتی و آلودگی هوا می‌باشد. (فصلنامه مجموعه آبادی، ۱۳۹۲، ش ۱) در واقع توسعه شهری فرآیندی است پویا و مداوم که طی آن محدوده‌های فیزیکی و کالبدی شهر در جهات افقی و عمودی از حیث کمی و کیفی افزایش می‌یابند و اگر این روند سریع و بی برنامه باشد و در آن فاکتورهای مناسبی از نظر توسعه متناسب در نظر گرفته نشود در نتیجه سیستم‌های شهری را با مشکلات عدیده‌ای روبرو خواهد ساخت. در ایران بعلاوه عدم پیشرفت برنامه‌های توسعه و فاصله میان اهداف توسعه و بستر آن مشکلات زیست محیطی بوجود آمد است. یکی از نمونه‌های بارز این گونه از توسعه بدون برنامه را می‌توان در اطراف دریاچه شورابیل اردبیل دانست. این دریاچه یکی از جاذبه‌های گردشگری شهرستان اردبیل است. هر ساله پذیرای گردشگران بیشمار از منطقه و حتی گردشگران بین‌المللی می‌باشد. با این حال و با توجه به استقبال بالای گردشگران از این دریاچه بهره‌برداری نامناسب و بی‌توجهی صورت نگرفته است. ولی می‌توان با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و همچنین شناسایی مزیت‌ها و محدودیت‌های دریاچه شورابیل به توسعه منطقه و رسیدن به توسعه ملی امیدوار شد.